

1.aprill 2024 – 85 aastat tagasi moodustati Põlva vald

Alustuseks

Imbi Paju on öelnud, et „ajalugu tähendab elujuurte väärtustamist oma kodukandi ajaloo mõistmise ja tunnetuse kaudu, sest mineviku mõistmine teeb inimese emotsionaalselt vabaks ja tugevaks.“

Seepärast nüüdisaeg lausa nõuabki, et aeg-ajalt leiduks kohalikus valla ajalehes ka ajalookirjutusi oma vallaomavalitsuse ning vallakogukonna kohta.

Ka praeguse vallakogukonna inimestele, eriti nooremale põlvakonnale on väga oluline teada, et igasuguse kohaliku elu korraldajaks on Eestis olnud külad, külakogukonnad ja vallaomavalitsus ning külakogukondade valitud esindus – vallavolikogu. Vallaelu on läbi teinud pika arengutee ja kogu selle aja jooksul on kohalik omavalitsus olnud järjekindel kohaliku elu korraldaja.

Ajaloost õpitakse. Ajalugu on lõputu, inimeste elu aga lühike ja kaduv. Ent ajalugu teevad inimesed, paljud inimpõlvkonnad. Ja see, mis on tehtud koduvalla elus, vajab samuti aeg-ajalt, eriti tähtpäevade puhul meenutamist ja kindlasti on kombeks saanud ühe või teise ajaloolise tähtsündmuse pidulikud tähistamised.

Käesoleva aasta 1. aprill on Põlva vallale märgiline tähtpäev, mis sugugi ei ole sellele kuupäevale pika aja jooksul tavaks saanud aprillinali.

Just 85 aastat tagasi, s.o 1939. aasta 1. aprillil jõustus 1938. aasta 1. aprillil välja kuulutatud omavalitsuslike valdade piiride muutmise seadus. Vaadeldava seadusega moodustati tollasel Võrumaal mitmed hoopis uute piiridega ja uue nimega vallad, kusjuures üks täiesti uutest valdadest oli ka Põlva vald.

Olgu seejuures rõhutatud, et vald oli saanud Põlva nime tänu tollase Koiola valla viimase vallavolikogu otsusele, mis saadeti Vabariigi Siseministeeriumi. Selles otsuses olid ettepanekud nii nime kui ka vallapiiride muutmise kohta, millega Vabariigi valitsus arvestas kui kohaliku vallavõimu esinduse põhjendatud seisukohtadega. Endisest Koiola vallast sai Põlva vald.

Valla volikogu ja vallarahvas lootis, et Põlva saab vähemalt aleviks ja vallamaja kolib siis Põlvasse. Paraku toona midagi taolist veel ei juhtunud.

Aga enne, kui rääkida Põlva vallaomavalitsuse tegevusest aastatel 1939 – 1940, tuleks teha tagasivaade hoopis kaugemas minevikku, et meenutada omavalitsuslike valdade moodustamist eestlaste asualal, s.o omaaegses Eestimaa kubermangus ning Liivimaa kubermangu Põhja-Liivimaa osas, mille alale kuulusid tollane Võru maakond ehk Võru kreis oma valdadega. Aga kindlasti on vaja seejuures meenutada ka maainimeste, s.o maarahva elu, kes aastasadu moodustasid eesti soost rahva enamiku.

Põlva valla eelkäijateks on olnud Vana-Koiola ja Koiola vald, aga praeguseni pole Põlva Teatajas olnud ühtegi lugu kodukandi kaugemast minevikust, s.o muinasajast ja keskajast. Seepärast on just praegu sobiv põhjus avaldada terve sari ajalookirjutusi, alustades kaugete

aegade sündmuste meenutamiseks alal, mida me praegu teame kunagise Vana-Võrumaa ja Põlva valla aladena ja jõuda nendes lugudes läbi erinevate ajaperioodidel toimuva jutustamisega ajas just sinnamaale, kui moodustati täiesti uus vald, s.o tänane suur Põlva vald.

Aga lugejale veel teadmiseks, et on ajaperioode, eriti keskaeg, mille kohta pole õnnestunudki leida märkimisväärselt allikmaterjale selle piirkonna ajaloo kohta, mida me praegu teame Põlvamaana, pigem ikka Põlva kihelkonnana.

Vene-Liivi sõja ajal põletasid venelased maha Tartu linna ja rüüstasid kogu Kagu-Eestit. Vene-Liivi sõda oli relvakonflikt Vene tsaaririigi ja Vana-Liivimaa (peamiselt Liivi ordu relvajõudude) vahel 16. sajandil, aastatel 1558–1561.

On avaldatud seisukohti, et Tartu piiskopkonna dokumendid võisid tuhaks põleda või viidi nad koos muu röövitud varaga hoopis Moskvasse. Seepärast peab lugude koostaja sageli piirduma vaid üldisema teabega Vana-Liivimaa üksikute halduspiirkondade, samuti Vana-Võrumaa ning Põlva kihelkonna kohta vaid selle vähesa teabega, mille kohta on õnnestunud leida allikmaterjali Eesti ajalooarhiividest. Samuti ei saa pidada valla ajalehes avaldatut ajaloomaterjali ammendavaks ajalootaabeks.

Aga kõik lood on kirjutatud ajalises järjestuses ikka selle suunitlusega, et näidata, kuidas eestlased suutsid vaatamata võõrvõimude survele, orjusele ja õigusetusele tõusta rahvuseks läbi ärkamisaja ja jõuda rühkival sammul aina edasi ning oskuslikult võideldes jõuda eesmärgile, luua oma, demokraatlik Eesti Vabariik. Iseseisva Eesti loomisega 1918.aastal täitisid nii eestlaste unistused kui soovid ja omariiklus on olnud eestlaste suurim saavutus nende ajaloos.

Eelolevad avaldamisele kuuluvad vallalood ei räägi ümber ajalooõpikut. Aga meenutades nii olulist sündmust – Põlva valla moodustamist aastal 1939, millest möödub 85 aastat, on see ajalooliselt vaid pisut vähem kui sajand. Ja kuidas saaks niisuguse tähtpäeva puhul jätta kirjutamata see oluline, mis on sellel maa-alal, mida me praegu tunneme Põlvamaana, toimunud paljude sajandite jooksul?!

Ajaloolises ajas toimuvad sündmused kujutavad pikka teekonda, millel on tõkkeid ja kui tundub, et teekond lõpeb, nt varasemad ränkkrased ohvriterohked sõjad ja katkud, siis on ajaloos ja elus olnud ikka nii, et pika teekonna lõpp on uue teekonna algus. Enam ei olnud endist Koiola valda – aga 1.aprillil 1939 hakkasid tööle uue Põlva valla valitsus ja vallavolikogu, esialgu veel vanas, s.o eelmises koosseisus kuid nüüd juba uue valla omavalitsusena ja esindusena. Küllap oli toona see õige samm, et kohe ei tehtud vallavolikogu valimisi – uute valimisteni jätkasid tööd senine vallavolikogu ja vallavalitsus, sest nendesse olid ju valitud kogemustega, asjatundvad inimesed.

Tõsi on see, et meil ei ole tõepoolest enam ammu suurt Põlva kihelkonda, mis mingil ajal hõlmas peaaegu poolt Võrumaad kui kirikukihelkond, aga ka halduspiirkond. Ent pole viga, endise kihelkonna piirid on tähistega kui ajaloomärkidega jäädvustatud.

Ent meil on olemas Põlvas vald, Põlva maakond ja maakonnakeskus Põlva linn. Just Põlva valla, kui koduvalla suurejoonelise tähtpäeva puhul meenutamegi siis erinevate ajaperioodide olusid siinmail, aga ka olulisi sündmusi, mille juures on kõige tähtsam see, et ka siinsed eesti soost inimesed õppisid oma kohalikku elu juhtima ja korraldama eesotsas vallavolikogu ja vallavalitsusega.

Kui arvestada Põlva valla eelkäijate Vana-Koiola valla ja Koiola valla ajalooga, siis on pisut pikemalt vaja n.ö ajalise tagasivaate-loona meenutada aastat 1866, mil siinmail, tollases Põlva kirikukihelkonnas moodustati omavalitsuslik Vana-Koiola vald.

Poliitik ja ajaloolane Mart Laar meenutab ütlust, et need, kes ei soovi ajalugu õppida, on määratud seda uuesti läbi elama: „Nii pole ajaloo õppimine mitte ainult huvitav, vaid ka väga praktiline. Taasiseseisvunud Eesti arengut on ajaloota raske ette kujutada. Tuleviku ehitamiseks oleme minevikust võtnud ohtralt ehituskive ning nendega uue Eesti kokku ladunud. Siit on saadud esiteks teadmine, et selline asi nagu iseseisev Eesti ja oma riik on üldse võimalikud. Teiseks on mitmete sammude astumiseks omaette kogemus kuldaväärt abiks. Ja kolmandaks teame me, kuidas iseseisvus omal ajal kaotsi läks ning püüame samme astuda, et see kunagi ei korduks – on selleks siis Euroopasse integreerumine või kaitsevõime eest hoolitsemine. Need sammud pole astunud mitte lihtsalt teatud väärtuste toetamiseks, vaid väga praktilistel kaalutlustel. Selleks ongi ajalugu meiega kogu aeg kaasas ning pole mitte ainult lihtsalt huvitav õppeaine, vaid praktiline vahend parema Eesti ehitamiseks.”

Rein Kaldma